

SUYMA G'ANIYEVA IJODIDA NAVOIYSHUNOSLIKNING ILMIY ASOSLARI

Davlatova Shaxinabonu Murodali qizi

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Sharq sivilizatsiyasi va falsafa fakulteti Turkiya tarixi yo'nalishi

Turk-ingliz guruhi 2-bosqich talabasi

davlatvashaxina@gmail.com

Ilmiy rahbar: tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) A.H. Fayzullayev

Annotasiya: Mazkur maqolada akademik Suyma G'aniyevaning o'zbek navoiyshunosligidagi ilmiy faoliyati yoritilgan. Muallif G'aniyevaning Alisher Navoiy ijodini o'rganishga bag'ishlangan izlanishlarini tahlil qilib, uning adabiy matnni semantik, stilistik va tarixiy-konseptual jihatdan o'rganishdagi yondashuvini ochib beradi. Shuningdek, maqolada olimaning Navoiy asarlaridagi badiiy tasvir vositalari, g'oyaviy-estetik talqini, til boyligi va falsafiy qarashlarini ilmiy asosda tahlil etgani ta'kidlanadi. Suyma G'aniyevaning navoiyshunoslik sohasiga qo'shgan hissasi, yaratgan ilmiy maktabi va izdoshlari orqali bu yo'nalishdagi tadqiqotlarning davomiyligi haqida xulosa chiqariladi. Maqola navoiyshunoslikka qiziquvchi tadqiqotchilar uchun nazariy va amaliy manba bo'la oladi.

Kalit so'zlar: Suyma G'aniyeva, Navoiyshunoslik, Alisher Navoiy, adabiyotshunoslik, badiiy tahlil, poetika, stilistika, o'zbek adabiyoti, ilmiy maktab, estetik tafakkur.

O'zbek adabiyotshunosligi tarixida o'zining beqiyos hissasini qo'shgan, ko'plab ilmiy tadqiqotlari bilan adabiy tanqid va navoiyshunoslik yo'nalishiga yangicha yondashuv olib kirgan olimalardan biri bu - akademik Suyma G'aniyevadir. U XX asr o'zbek ilm-fani tarixida o'ziga xos maktab yaratgan, adabiyotshunoslikda ilmiy an'analarni mustahkamlashga xizmat qilgan, ayniqsa, Alisher Navoiy merosini chuqur o'rgangan yirik olima sifatida tanilgan. Suyma G'aniyevaning ilmiy faoliyatida Navoiyshunoslik alohida o'rin tutadi. U Navoiy asarlarining poetikasi, til boyligi, g'oyaviy-estetik mazmuni va badiiy san'atidan tortib, mutafakkir shoirning tarixiy shaxs sifatidagi portretigacha bo'lgan keng doiradagi masalalarni chuqur tahlil qilgan¹. Mazkur maqolada Suyma G'aniyevaning Navoiyshunoslik sohasidagi ilmiy merosi, uning uslubiy yondashuvi va ilm-fanga qo'shgan hissasi atroflicha yoritiladi.

Suyma G'aniyevaning navoiyshunoslikka qiziqishi va ilk izlanishlari: Suyma G'aniyevaning adabiyotga muhabbati talabalik davridan boshlangan bo'lib, u Toshkent

¹ G'aniyeva, S. Navoiy lirikasining poetik xususiyatlari. – Toshkent: Fan, 1984. – 256 b.

Davlat Universitetining filologiya fakultetini tugatgach, Alisher Navoiy merosini chuqur o'rganishga kirishgan². Uning ilk ilmiy izlanishlaridayoq Navoiy asarlarining murakkab poetik tabiatiga chuqur qiziqish bildirgani ko'zga tashlanadi. G'aniyeva o'z ilmiy izlanishlarida Navoiy ijodining turli qirralarini ochib berishga intildi. U Navoiy asarlarida ilgari surilgan g'oyalar, axloqiy-ruhiy tamoyillar, tasavvufiy tafakkur va estetik idealni zamonaviy talqin asosida o'rgandi. Bu orqali u o'z davrida mavjud bo'lgan faqat formal yondashuvdan yiroq turib, mazmun va shakl uyg'unligiga asoslangan tahliliy metodni ishlab chiqdi.

Navoiy asarlarining tahlilida Suyma G'aniyeva yondashuvi: Suyma G'aniyevaning Navoiy asarlarini tahlil qilishdagi asosiy usuli – adabiy matnni chuqur semantik, stilistik va tarixiy kontekstda o'rganishdir. U Navoiy g'azallaridagi obrazlar tizimi, badiiy ifoda vositalari va leksik boylikni tahlil qilish orqali shoirning adabiy mahoratini chuqur ochib bera oldi. Ayniqsa, G'aniyevaning “Navoiy asarlarida badiiy tasvir vositalari” mavzusidagi maqola va tadqiqotlari, shoirning poetik san'atini yangicha yoritib berdi. U Navoiyda qo'llangan isti'ora, tashbeh, tazod, kinoya kabi badiiy san'at turlarini chuqur o'rgandi. G'aniyeva Navoiy asarlarida jamlangan ruhiy kechinmalar, insoniy tuyg'ular va axloqiy g'oyalarni zamonaviy adabiyotshunoslik mezonlari asosida tahlil qildi³.

Shuningdek, u Navoiy asarlarining falsafiy asoslariga ham chuqur e'tibor qaratdi. Unga ko'ra, Navoiy faqat shoir emas, balki o'z davrining yuksak tafakkur egasi bo'lib, uning asarlarida jamiyat, inson, haqiqat va ilohiy mohiyat haqidagi mulohazalar markaziy o'rinni egallaydi.

Suyma G'aniyeva tadqiqotlarining navoiyshunoslikka ta'siri: Suyma G'aniyevaning ilmiy ishlari o'zbek navoiyshunosligining yangi bosqichga chiqishiga turtki bo'ldi. Uning tadqiqotlari asosida ko'plab aspirantlar, ilmiy izlanish olib borayotgan yoshlar Navoiy merosini o'rganishga kirishdilar. G'aniyeva nafaqat o'zi chuqur izlanish olib bordi, balki ilmiy maktab yaratdi, talabalarga adabiy tahlil madaniyatini o'rgatdi⁴. Uning “Navoiy va Sharq adabiyoti”, “Navoiy badiiy tafakkuri”, “Navoiy lirikasining poetik xususiyatlari” kabi ishlari navoiyshunoslikka yangi ilmiy yondashuv olib kirdi. Ayniqsa, G'aniyeva Navoiy asarlarining tili masalasiga alohida urg'u berdi va shoirning o'z davrida turkiy tilni badiiy ijod tili sifatida mustahkamlashdagi roli haqida chuqur tahlil berdi⁵. Suyma G'aniyevaning tadqiqotlarida faqat ilmiylik emas, balki Vatan, milliy g'urur, o'zbek adabiyotining ulug' merosiga hurmat ruhiyati ham kuchli edi. U Navoiyga chin dildan oshufta

² G'aniyeva, S. Alisher Navoiy: hayoti va ijodi. – Toshkent: O'qituvchi, 1991. – 180 b.

³ Axmedov, A. Navoiyshunoslik: tarix va zamon talqinida. – Samarqand: Zarafshon, 2019. – 148 b.

⁴ Karimov, I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – 176 b.

⁵ Qo'chqorova, M. O'zbek adabiyotshunosligining taraqqiyoti. – Toshkent: Akademnashr, 2015. – 192 b.

bo'lgan olim sifatida uni xalq ma'naviyati bilan uyg'un holda talqin etishga harakat qilgan⁶.

Xulosa shuki, Suyma G'aniyeva ijodi va ilmiy merosi o'zbek adabiyoti, ayniqsa, Navoiyshunoslik rivojida muhim o'rin egallaydi. Uning chuqur ilmiy izlanishlari Navoiy asarlarini yangi qirralardan ochdi, zamonaviy tahliliy yondashuvlarni shakllantirdi. G'aniyevaning ilmiy qarashlari bugungi kunda ham dolzarb bo'lib, yosh tadqiqotchilar uchun mustahkam tayanch vazifasini o'taydi.

Akademik Suyma G'aniyeva - o'zbek adabiyotining sharaflari tarixiga, Navoiy merosining chuqur o'rganilishiga beqiyos hissa qo'shgan zabardast siymo sifatida abadiy e'tirofga sazovor. Uning navoiyshunoslikdagi izlanishlari adabiy merosimizni asrab-avaylash va zamonaviy ilmiy maktabni rivojlantirish yo'lida yuksak qadriyat bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. G'aniyeva, S. Alisher Navoiy: hayoti va ijodi. – Toshkent: O'qituvchi, 1991. – 180 b.
2. G'aniyeva, S. Navoiy lirikasining poetik xususiyatlari. – Toshkent: Fan, 1984. – 256 b.
3. Qo'chqorova, M. O'zbek adabiyotshunosligining taraqqiyoti. – Toshkent: Akademnashr, 2015. – 192 b.
4. Karimov, I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008. – 176 b.
5. Axmedov, A. Navoiyshunoslik: tarix va zamon talqinida. – Samarqand: Zarafshon, 2019. – 148 b.
6. Xudoyberdiyev, O. Alisher Navoiy: adabiy meros va zamonaviy qarashlar. // O'zbek tili va adabiyoti. – 2020. – №1. – B. 45–52.

⁶ Xudoyberdiyev, O. Alisher Navoiy: adabiy meros va zamonaviy qarashlar. // O'zbek tili va adabiyoti. – 2020. – №1. – B. 45–52